

НАУКОВЕ ЖИТТЯ

ПРІОРИТЕТИ ПРОСТОРОВОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ПЕРЕФОРМАТУВАННЯ ГЛОБАЛЬНОГО СЕРЕДОВИЩА

23–30 вересня 2011 р. на острові Крит (Греція) відбулася підсумкова міжнародна наукова конференція “Реформи у глобальній економіці та Україна”, організована Міністерством освіти і науки, молоді та спорту України, Тернопільським національним економічним університетом за участю Технологічного освітнього інституту Західної Македонії (Касторія, Греція), Академії економіки імені Д. А. Ценова (Свіштоф, Болгарія), Уральського федерального університету імені першого Президента Росії Б. М. Єльцина (Єкатеринбург, Росія), Університету Тарту (Тарту, Естонія), Дослідного інституту світової економіки (Берлін, Німеччина) та інших вищих навчальних закладів. У її роботі взяли участь провідні вчені, державні діячі та працівники фінансово-кредитних установ. До організаційного комітету конференції надіслано 145 наукових розробок авторів, які представляли 15 регіонів України та 6 зарубіжних країн – Болгарію, Вірменію, Грецію, Естонію, Російську Федерацію та Німеччину.

На пленарному та секційних засіданнях було обговорено такі напрями розвитку:

- антикризові заходи у світовій економіці;
- посткризове реформування світової економіки і формування нового світового економічного порядку;
- економічні реформи у розвинутих країнах та країнах з ринками, що формуються;
- системне реформування економіки та її інтеграція в європейський економічний простір.

Ректор Тернопільського національного економічного університету, професор, доктор економічних наук **С. І. Юрій** особливу увагу приділив соціально-економічній диференціації та недостатньому використанню фінансового потенціалу національної економіки. Діалектика ресурсних і позиційних засад економічних інтересів України безпосередньо пов'язана з геополітичними дилемами. Переформатування комбінацій економічних інтересів зумовлено збільшенням волатильності фінансових ринків та спрямуванням зусиль світової спільноти на запобігання новим “фінансовим цунами” в міжнародній економіці. У цьому контексті відомий політик З. Бжезинський при ідентифікації геополітичних центрів визначив можливості потенціальної уразливості країн з боку геостратегічних дійових осіб. Водночас формування одно- і багатополлярної системи, а також вибір багатовекторної політики нерідко породжують нові форми залежностей у міжнародних відносинах. Щодо цього аспекту професор С. І. Юрій зазначив, що вибір інструментів побудови оптимально узгоджених економічних систем, моделювання пріоритетів та наслідків участі України в різних інтеграційних об'єднаннях повинен бути прагматичним для запобігання перетворенню її в “об'єкт зовнішньої гри”.

У доповіді “Процеси глобалізації та становлення мегаекономіки” професор, доктор економічних наук Університету банківської справи Національного банку України **Г. А. Багратян** зауважив, що сучасна мегаекономіка змінює характер рівноваги в макро- та мікроекономіці, бо якщо обсяг граничного продукту одного з чинників виробництва постійно підвищується, то граничних продуктів фіксованих чин-

ників — землі та капіталу — поступово знижується, а такого чинника, як мінеральні ресурси, зменшується ще швидше. Розвиток світової економіки залежить від кризових потрясінь, що посилюють ризик, і здійснення заходів щодо недопущення економічної ізоляції й автаркії в межах однієї країни (система СОТ), формування регіональних економічних та економіко-політичних союзів (ЄС, СНД, ЄврАзЕС), які створюють певні континентальні перешкоди на шляху переміщення ресурсів і зумовлюють реальні передумови поширення економічних та фінансових криз у світовій економічній системі.

Значний інтерес викликала доповідь професора Технологічного інституту Західної Македонії **Сіскоса Євангелоса**, присвячена економічній кризі та пріоритетам структурних реформ світової економіки. Він акцентував увагу на двох основних версіях економічної кризи: згідно з першою, вона є об'єктивно неминучим наслідком входження світової економіки у спадну фазу поточного господарського циклу; за другою — наслідком суб'єктивних помилок і спекулятивної політики менеджменту інвестиційних та банківських установ у розвинутих країнах, що спричинило “перегрів” іпотечних і фондових ринків, раптову дестабілізацію світової фінансово-економічної системи через неконтрольоване використання нових неперевіраних методик та фінансових інструментів для обслуговування руху міжнародних потоків капіталу. На думку доповідача, основними причинами кризи є ігнорування фундаментальних принципів конкурентної ринкової економіки — чесності й прозорості фінансових операцій, нехтування соціальними принципами економіки та реалізація політики гонитви за надприбутками.

Доповідач зазначив, що частка розвинутих країн у світовому ВВП знизилася з 82% у 1960 р. до 74% у 2007 р., а сумарна частка країн, які розвиваються, і перехідних (колишніх соціалістичних) економік збільшилася за цей період з 18 до 24%. У 2007 р. на країни — лідери світової економіки (ЄС-15 і США) припадало 28,7 і 25,4% світового ВВП, а в 2010 р. їх частка знизилася, відповідно, до 25,8 і 23,2%. У контексті глобалізації кризових явищ важливим є визнання грецької кризи, пов'язаної із зовнішнім боргом, як політичної кризи застарілої економічної системи неефективного державного сектору економіки. Водночас переростання грецької кризи в європейську та світову є суто технічним моментом, коли існує можливість за допомогою спекулятивної політики виграти на банкрутстві країни (купівлі кредитних дефолтних свопів-CDS) і дестабілізувати світову фінансово-економічну систему.

Професор Сіскос Євангелос вважає доцільними для запобігання кризовим явищам здійснення структурної перебудови всієї світової валютно-фінансової системи, поділ реальних і віртуальних грошових потоків, спрямування державного стимулювання зайнятості не на порятунок банків від банкрутства, а на підтримку тих галузей реального сектору економіки, де може бути зайнята найбільша кількість працюючих.

Професор Технологічного інституту Західної Македонії **Дімітріос Сереніс** зауважив, що у даному контексті емпіричні дослідження впливу волатильності обмінного курсу на експорт свідчать про невизначеність доходів виробників і це зумовлює їх відмову від виходу на іноземні ринки та активізацію маркетингових досліджень об'ємності національних ринків.

Для збільшення обсягів грецького експорту і забезпечення конкурентоспроможності продукції на зарубіжних ринках, на думку професора Технологічного інституту Західної Македонії **Дарвіду Константія**, варто вжити термінових заходів щодо структурного реформування експортних галузей, модернізації підприємств, підвищення

якості й брэнда продукції. Характерним для сучасної моделі розвитку економіки Греції має стати державне стимулювання його інноваційних напрямів у стратегічних галузях господарського комплексу.

Професор, доктор економічних наук Тернопільського національного економічного університету **Є. В. Савельєв** звернув увагу присутніх на реалізацію Україною переваг геополітичного та вузлового енергетичного центру відносно формування й реалізації стратегії диверсифікації постачальників природних вуглеводнів та активізації просування національних інтересів у міжнародних організаціях, оскільки у світовій економіці активізувалися “транзитні й енергетичні війни”, що є наслідком політичної боротьби за ресурси і відображенням глобальних, регіональних та локальних інтересів. Посилення тенденцій “ресурсного нагромадження” і “ресурсного націоналізму” зумовлює переведення в геополітичне середовище залежності розвитку держави від придбання вуглеводневого родовища або маршруту. Доктрина національної енергетичної безпеки має базуватися на системно адаптивному інституціональному регулюванні процесів розвитку енергозберігаючих технологій виробництва і методів економії енергії та її екологічних джерел, сучасних концепцій транскордонного співробітництва. Включення України в єдиний європейський енергетичний простір дає можливість продавати газ і електроенергію кінцевим споживачам у Європі та відмовитися від послуг компаній-посередників.

Теорію і механізми запобігання основним ризикам посткризового розвитку висвітлив у своїй доповіді професор, доктор економічних наук Санкт-Петербурзького державного університету **О. І. Погорлецький**. Доповідач зазначив, що слід координувати державну економічну політику за умов поглиблення боргових проблем розвинутих країн і ризику дефолтів за суверенними борговими зобов'язаннями, а також нестабільності світової валютної системи, турбулентності цін на сировинні й продовольчі товари, суперечностей розвитку інтеграційних економічних процесів, зокрема країн БРІКС.

Структурне коригування національної економіки на засадах полікритеріальності було розкрито в доповіді професора, доктора економічних наук Тернопільського національного економічного університету **А. Ф. Мельник**. Доповідач наголосила, що дослідження секторальної структури економіки України та її динаміки свідчить про загальну відповідність пропорціям в економіках країн ЄС, де істотна частка припадає на вторинний (26,7%) і третинний (71,5 %) сектори, які домінують у постіндустріальному суспільстві. На п'ятий технологічний уклад в економіці України припадає 4,7% (військова техніка, засоби зв'язку), четвертий – близько 42,3% і третій – 52,7%. При цьому важливими є дотримання принципу полікритеріальності, що означає використання кількох найважливіших критеріїв оптимізації структури національної економіки (підвищення стандартів та якості життя, зниження ресурсомісткості національної економіки, максимізація інтегрального показника економічної безпеки та ін.), а також розробка одночасно кількох варіантів програми структурної перебудови (селективних програм), орієнтованих на різні критерії та цілі, вибір реалістичної програми, яка в комплексі враховує сукупність зазначених критеріїв.

Державній регуляторній політиці в Естонії присвятив свій виступ професор Університету Тарту **Матті Рауд'ярва**. Ліберальна економічна політика була додатковим стимулятором економічної кризи, зазначив виступаючий, тому уряд повинен зосередити увагу на розвитку національної промисловості шляхом застосування пільгового режиму для розвитку виробництва, на поліпшенні економічного і ділового середовища, підвищенні продуктивності праці і посиленні контролю за співвідношенням між зростанням продуктивності праці та підвищенням заробітної плати, на пільговому

режимі для довгострокових інвестицій, розмежуванні функцій і, відповідно, фінансування між державою та муніципалітетами, ефективнішому використанні фондів ЄС. Оскільки підприємства продовжують коригувати ціни на продукцію відповідно до євро, зробивши їх більш привабливими для реалізації маркетингової політики, то в перспективі економіку очікують важливі секторальні зміни, що потребуватиме інтенсивної перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників.

Проблематику посилення міграційних процесів у сфері праці та зайнятості висвітлює професор, доктор економічних наук Інституту регіональних досліджень НАН України **У. Я. Садова** в доповіді “Територіальні особливості організації праці та міграція в умовах системної кризи”. Вона зауважила, що при розширенні економічної (трудової) міграції важливо орієнтуватися на концепцію соціальної організації праці, яка визначає стратегічні засади формування та реалізації соціальної політики у сфері праці в Україні з урахуванням задекларованих загальнонаціональних інтересів та норм міжнародного права.

При зростанні масштабів міграції відбуваються якісні зміни у структурі міграційних потоків (циркулююча міграція, кругова рееміграція, освітня міграція), утверджується селективний характер трудової міграції населення, запроваджуються нові схеми міжнародного переміщення (перерозподілу) робочої сили. Вона вважає, що реформування соціальної сфери потребує введення в систему управління людським розвитком нових критеріїв оцінювання його ефективності – за затратами (соціотехнічний підхід з урахуванням нових виробничих процесів та проектування соціально-технічних систем) і за його результатами (компетентнісний підхід з урахуванням конструювання систем економічного виробництва з високою компетентністю працюючих і залученням висококваліфікованих працівників).

Особливостям інвестиційної діяльності пенсійних фондів у глобальній економіці присвятила свій виступ професор, доктор економічних наук Тернопільського національного економічного університету **О. М. Сохацька**. Доповідач зазначила, що, відповідно до рейтингу Tower Watson, 13 найбільших ринків світу охоплюють 85% обсягів усіх пенсійних активів; загальна їх сума, за даними Reuters, становить 26,496 трлн. дол. При цьому на кінець 2010 р. вони становили порівняно з 2000 р. 66% і досягли 16 трлн. дол.

Сучасні реалії істотно ускладнюють завдання збереження пенсійних активів. Оскільки в Україні реалізацію другого рівня пенсійної реформи з її нагромаджувальною складовою лише розпочато, то говорити про динамічну інвестиційну діяльність ще рано, хоча структура інвестиційних портфелів недержавних пенсійних фондів мало відрізняється від світової практики щодо вкладення великої частини пенсійних ресурсів у боргові цінні папери та на депозити банків, що на сьогодні вже не може трактуватись як безризикові інвестиції. Доповідач підкреслила, що організаційно-управлінський аспект механізму реалізації соціальної моделі управління потребує достойного пенсійного забезпечення, медичного страхування, державного фінансування освіти. Для дотримання принципів адаптивності інституціональних, економіко-фінансових й організаційних заходів є необхідними системні дії, спрямовані на зменшення нерівності в доходах, зростання заробітної плати зайнятих працівників, державне регулювання цін на юридичні, консалтингові, медичні, фінансові та інші послуги, які в більшості країн досягли економічно необґрунтованих розмірів.

Ю. В. Леонтєва і **О. Б. Мішина**, доценти Уральського федерального університету імені першого Президента Росії Б. М. Єльцина, вважають, що для зниження пенсійного навантаження на економіку варто здійснити такі заходи: запровадити комбі-

новану пенсійну систему з урахуванням розподільчих і страхових принципів; змінити параметри пенсійної системи шляхом збільшення пенсійного віку, реформування до-строкових (пільгових) пенсій, створення механізму відкладеної пенсії й стимулювання пенсіонерів у його використанні; переглянути функції недержавних пенсійних фондів; сформувати систему доходів пенсійного фонду на основі податкових платежів з природних ресурсів та страхових внесків роботодавців; підвищити соціальну відповідальність у суспільстві.

На заключному пленарному засіданні було підбито підсумки обговорення порушених проблем і прийнято рекомендації, спрямовані на підвищення динамізму і збільшення багатоаспектності реформування ринкових інституцій; досягнення ефекту реалізації просторових когерентно-конкурентних переваг шляхом формування цілісної, багаторівневої і збалансованої національної економіки в умовах зростання інтегрованості у світове господарство; на розвиток наукомісткого сектору економіки; домінування інформаційно-комунікаційних технологій та інтелектуального капіталу; здійснення заходів для досягнення високих професійно-кваліфікаційних навичок і максимальної реалізації трудового потенціалу національної економіки.

Л. АЛЕКСЕЄНКО,
професор, доктор економічних наук
(Тернопіль).
